

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 3164/2019. (VII. 10.) AB HATÁROZATA

alkotmányjogi panasz elutasításáról

Az Alkotmánybíróság tanácsa alkotmányjogi panasz tárgyában meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

Az Alkotmánybíróság a Kúria Pfv.I.21.711/2017/4. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszt elutasítja.

I n d o k o l á s

I.

- [1] 1. Bojtiné Fegyveres Ibolya (a továbbiakban: indítványozó) jogi képviselő útján (Dr. Végh Ügyvédi Iroda, ügyintéző: dr. Végh Sándor ügyvéd, 4026 Debrecen, Péterfia utca 46. I. emelet) az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a alapján – utalással az Abtv. 26. § (2) bekezdésére is – alkotmányjogi panaszt terjesztett elő, és kérte a Kúria Pfv.I.21.711/2017/4. számú ítélete, illetve ezzel összefüggésben a Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.045/2017/5. számú és a Debreceni Törvényszék 8.P.21.402/2015/14. számú ítélete alaptörvény-ellenességének a megállapítását és megsemmisítését.
- [2] Kérte továbbá az indítványozó, hogy az Alkotmánybíróság a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 42. §-ának „hiányos rendelkezése miatti alaptörvényellenességét állapítsa meg”.
- [3] 1.1. A megelőző peres eljárásban megállapított tényállás szerint a peres felek testvérek. Az örökhagyó a peres felek édesanyja. Az alperes és az örökhagyó 2010. október 16-án Hajdúböszörményben ügyvéd által szerkesztett okiratba foglalt öröklési szerződést kötött. Az örökhagyó a részére nyújtandó tartás, gondozás, ápolás és eltemetési szolgáltatás fejében általános örököséül az alperest nevezte meg. A szerződést tanúként egy magán-személy és az okiratot szerkesztő ügyvéd felesége írták alá e minőségük feltüntetésével. Az örökhagyó 2011. március 15-én elhunyt.
- [4] A megelőző eljárásban felperesként részt vett indítványozó a keresetében az öröklési szerződés érvénytelenségének a megállapítását kérte – egyebek mellett – arra hivatkozással, hogy annak alakisága nem felel meg a végrendelet alakiságára vonatkozó, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) 629. § (1) bekezdés *b*) pontjában foglalt feltételeknek, mert az egyik tanú aláírása nem olvasható.
- [5] Az elsőfokú bíróság a 8.P.20.038/2012/38. számú ítéletével a keresetet elutasította. A másodfokú bíróság a Pf.II.20.242/2014/5. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.
- [6] A Kúria az indítványozó felülvizsgálati kérelme folytán meghozott – Pfv.I.21.383/2014/4. számú – végzésével a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A Kúria indokolásában – figyelemmel a 3/2012. PJE határozatban foglaltakra – kifejtette, hogy a más által írt (ún. allográf) végrendelet megalkotásánál a tanúk közreműködésének az a rendeltetése, hogy egyrészt az örökhagyó névalírását hitelesítsék, mégpedig úgy, hogy a végrendeletet e minőségük feltüntetésével aláírják, másrészt a végrendelkező személy azonosságát igazolják. A Kúria kiemelte, hogy nem határozható meg pontosan, hogy mi minősül tanúkénti aláírásnak a végrendelkezés szempontjából, ezért a tanú esetében elfo-

gadható aláírásként a tanú által magáénak elismert, más esetben is így használt olvashatatlan aláírás. A végrendeleti tanú aláírásával szemben tehát nem az a követelmény, hogy az megfeleljen az aláírás szokásos módjának, hanem az, hogy az illető tanú szokásosan azt alkalmazza aláírásként és a tanú személye magából a végrendeletből – vagy öröklési szerződésből – mint okiratból külön bizonyítás nélkül beazonosítható legyen. A Kúria rámutatott arra is, hogy a tanú személyére vonatkozó más bizonyíték – az okiraton kívül – nem hozható fel, ebben a körben bizonyításnak nincs helye.

- [7] A Kúria e szempontok alapján megállapította, hogy sem az első-, sem a másodfokú bíróság nem folytatott le bizonyítási eljárást arra vonatkozóan, hogy a 2. számú tanú aláírása megfelel-e az általa szokásosan alkalmazott aláírásnak, hanem bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül elfogadta azt a rá jellemző, szokásosan alkalmazott aláírásnak. Ilyen tartalmú bizonyítás hiányában nem állapítható meg, hogy a 2. számú tanú az öröklési szerződést aláírta-e. A megismételt eljárásra vonatkozóan ezért a Kúria iránymutatásként adta, hogy szükséges tanúként kihallgatni az öröklési szerződést aláíró 2. számú okirati tanút, és nyilatkoztatni arra vonatkozóan, hogy az okiraton szereplő aláírást elismeri-e magáénak és a reá jellemző, általa szokásosan használt aláírásként. Meghagyta a Kúria azt is, hogy amennyiben egyértelmű, hogy a 2. számú tanú az okiratot a reá jellemző módon – olvashatatlanul – aláírta, ezt követően egyértelműen állást kell foglalnia az eljáró bíróságnak abban a kérdésben, hogy a 2. számú tanú személye az öröklési szerződésből hogyan – annak mely részéből, mely okirati kellékekből – vált beazonosíthatóvá.
- [8] A másodfokú bíróság ezt követően az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasította.
- [9] 1.2. A megismételt eljárásban az indítványozó keresetét változatlanul fenntartotta, és egyéb kereseti kérelmek mellett az öröklési szerződés érvénytelenségének a megállapítását kérte azért, mert a 2. számú tanú személye az okiratból nem azonosítható be.
- [10] Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította. A megismételt eljárás során lefolytatott bizonyítási eljárás alapján megállapította, hogy a keresetben állított alaki érvénytelenségi ok nem áll fenn, ezért az öröklési szerződés érvényes. Az elsőfokú bíróság figyelemmel volt arra is, hogy a megelőző eljárásban hivatkozott 3/2012. PJE határozatot a Kúria a 2/2016. PJE határozattal hatályon kívül helyezte, egyúttal új értelmezést adott a végrendeleti tanú aláírásának megítélésével összefüggésben. A 2/2016. PJE 2. pontja szerint ugyanis a végrendeleti tanú aláírása megfelel az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan – szemben a Kúriának a 3/2012. PJE határozaton alapuló, Pfv.I.21.383/2014/4. számú végzésében foglalt iránymutatásával –, akkor is bizonyítást folytathat le, ha a tanú személye az okiratból nem azonosítható be. Az elsőfokú bíróság a 2/2016. PJE alapján lefolytatott bizonyítás adataira figyelemmel – az okiratszerkesztő ügyvéd és az okirati tanúk vallomása alapján – megállapította, hogy a 2. számú okirati tanúnak az öröklési szerződésben lévő olvashatatlan aláírása megfelel a végrendeleti tanú aláírásával szemben támasztott követelményeknek, ezért a szerződés alaki érvénytelenségét nem alapozza meg.
- [11] Az elsőfokú bíróság nem találta érvénytelennek az öröklési szerződést a keresetben hivatkozott anyagi jogi okból (jóerkölcsbe ütközés miatt) sem. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy miután az érvényes öröklési szerződés határozza meg az öröklés rendjét, ezért a hatálytalan végrendelet érvénytelenségével kapcsolatos másodlagos, illetve a kötelesrész iránti harmadlagos kereseti kérelmeket már nem kellett vizsgálnia.
- [12] A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet annak helyes indokaira utalással helybenhagyta.
- [13] 1.3. Az indítványozó felülvizsgálati kérelme folytán eljáró Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.
- [14] A felülvizsgálati kérelemben foglaltakra tekintettel a Kúria kiemelte a következőket. A Bszi. 42. § (1) bekezdése alapján a 2/2016. PJE határozat közzététele napjától kötelező a bíróságokra. A Kúria jogegységi tanácsának az ügy érdemi elbírálása szempontjából irányadó, az egységes joggyakorlat kialakítása érdekében meghozott 2/2016. PJE határozata pedig a 3/2012. PJE határozatot hatályon kívül helyezte, és kimondta, hogy a végrendeleti – öröklési szerződésben szereplő – tanú aláírása akkor felel meg az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, az általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le. A jogegységi tanács egyben az EBH 2015.P.10. számon közzétett határozat elvi bírósági határozatként való fenntartását is megszüntette. A 2/2016. PJE – figyelemmel a Bszi. 42. § (3) bekezdésére – közzétételre került

- a Magyar Közlöny 153. számában, 2016. október 11-én. Ettől az időponttól a 3/2012. PJE határozatot a bíróságok nem alkalmazhatták.
- [15] A Kúria utalt arra, hogy az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése alapján a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. A jogegységi határozatok legfontosabb célja a jogalkalmazás egységesítése. A Kúria hivatkozott az Alkotmánybíróság 34/2014. (IX. 14.) AB határozatában foglaltakra is, amely szerint a jogértelmezés a jogszabály eleve adott tartalmát tárja fel, és ezzel kapcsolatban a visszaható hatály nem értelmezhető. Ebből következően nem ütközhet az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmába az, ha a Kúria a hatályos jogegységi határozatot alkalmazza. A jogegységi határozat ugyanis nem jogszabály, annak célja nem egy normatív szabályozás megalkotása, hanem az, hogy a hatályban lévő jogszabályoknak a bíróságokra nézve kötelező jellegű értelmezésével elősegítse az egységes jogalkalmazási gyakorlat kialakulását. A Kúria hangsúlyozta: a bíróságok attól az időponttól kezdődően, hogy a hatályon kívül helyező jogegységi határozat megjelent a Magyar Közlönyben, nem alkalmazhatták a hatályon kívül helyezett 3/2012 PJE határozatot. Miután a 2/2016. PJE ugyanezen a napon közzétételre került, úgy ettől az időponttól kezdődően a bíróságok kötve vannak a 2/2016. PJE határozatban foglaltakhoz.
- [16] A régi Ptk. 629. § (1) bekezdés *b*) pontját ezért a 2/2016. PJE alapján kellett értelmeznie a bíróságoknak. Ehhez mérten megállapítható, hogy az elsőfokú bíróság a jogvita elbírálásához szükséges körben a bizonyítási eljárást lefolytatta, és a 2. számú tanú vallomása alapján őt kétséget kizáróan beazonosította. A Kúria hangsúlyozta, hogy az indítványozó maga sem vitatta, hogy az aláírás a tanútól származik, és az aláírás megfelel a szokásos aláírási módnak. Kizárólag azt sérelmezte, hogy a tanú személye magából az okiratból nem azonosítható be.
- [17] 2. Az indítványozó alkotmányjogi panaszában a támadott bírói döntés alaptörvény-ellenességét az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, R) cikkével, I. cikk (3) bekezdésével, XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdésével, 25. cikk (3) bekezdésével, 26. cikk (1) bekezdésével és 28. cikkével összefüggésben állította.
- [18] 2.1. Az indítványozó álláspontja szerint a jogbiztonságot érintő kérdés, hogy egy jogszabályhoz „hasonló hatású” jogegységi határozat visszamenőlegesen érvényesülő rendelkezést tartalmazhat-e. Az indítványozó hangsúlyozta, hogy a megelőző peres eljárásban a keresete benyújtásának időpontjában (2011. november 11.) a 3/2012. PJE határozat volt hatályban. Keresetét ezért e jogegységi határozatban foglalt jogértelmezésre alapította. E jogértelmezés szerint a végrendelet érvényességéhez a végrendeleti tanú személyének kizárólag magából az okiratból kell beazonosíthatónak lennie, bizonyítással ezért a tanú személye nem igazolható. A megismételt eljárásban hatályba lépett 2/2016. PJE ugyanakkor eltérve ezen jogértelmezéstől, lehetővé tette, hogy a tanú személyének megállapítására bizonyítást lehessen lefolytatni. Az indítványozó hangsúlyozta, hogy a két jogértelmezés egymással „szöges ellentétben áll és a kereset előterjesztésekor nem volt vizionálható, hogy a Kúria 180 fokos fordulattal megváltoztatja a 3/2012. PJE jogegységi határozatát és ez által a végrendeleti tanú megítélése gyökeresen megváltozik”.
- [19] Az indítványozó hangsúlyozta, hogy ügyében a Kúria a 3/2012 PJE alapján előbb hatályon kívül helyezte a jogerős ítéletet, és az eljáró bíróságokat új eljárásra utasította azzal, hogy a megismételt eljárásban az új határozatot a 3/2012. PJE határozatban kifejtett szempontok alapján hozzák meg. A megismételt eljárásban ugyanakkor mégsem a 3/2012 PJE alapján, hanem a 2/2016. PJE alapján hozták meg a bíróságok a döntésüket.
- [20] A fenti indokok miatt az indítványozó álláspontja szerint sérül a jogbiztonságból fakadó visszamenőleges hatályú jogalkalmazás tilalma. Ezzel összefüggésben állította az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének, és 28. cikkének a sérelmét is.
- [21] 2.2. Az indítványozó álláspontja szerint sérti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot, hogy a Kúria ellentétes jogértelmezést tartalmazó jogegységi határozatai időben egymást követően érvényesülnek, azaz a Kúria a megváltozott jogértelmezést visszamenőleges hatállyal alkalmazza, és nem a kereset előterjesztése idején hatályos jogértelmezés alapján dönt a keresetről. Ezzel összefüggésben hivatkozott az Alaptörvény R) cikkére, a XXVIII. cikk (7) bekezdésére, 25. cikk (3) bekezdésére, és a 26. cikk (1) bekezdésére is.
- [22] 2.3. Az indítványozó végül utalt arra is, hogy álláspontja szerint a Bszi. 42. §-ának szövege „a visszamenőleges hatályú jogértelmezés tilalmának törvényi előírása hiánya miatt alaptörvény ellenes”.

II.

[23] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”

„R) cikk (1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja.

(2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.

(3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”

„I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

„XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

[...]

(7) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

„25. cikk (2) A rendes bíróságok döntenek büntetőügyben, magánjogi jogvitában és törvényben meghatározott egyéb ügyben. A rendes bírósági szervezet legfőbb szerve a Kúria, amely biztosítja a rendes bíróságok jogalkalmazásának egységét, a rendes bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.

(3) A közigazgatási bíróságok döntenek közigazgatási jogvitákban és törvényben meghatározott egyéb ügyben. A közigazgatási bírósági szervezet legfőbb szerve a Közigazgatási Felsőbíróság, amely biztosítja a közigazgatási bíróságok jogalkalmazásának egységét, a közigazgatási bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.”

„26. cikk (1) A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatóak. A bírákat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.”

„28. cikk A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

[24] 2. A Bszi. érintett rendelkezései:

„42. § (1) A jogegységi határozatot a Magyar Közlönyben, a központi honlapon és a Kúria honlapján közzé kell tenni. Az elvi közzétételi tanács által kiválasztott elvi bírósági határozatot és elvi bírósági döntést a központi honlapon és a Kúria honlapján közzé kell tenni. A jogegységi határozat a bíróságokra a Magyar Közlönyben történő közzététel időpontjától kötelező.

(2) Ha a Kúria indokoltnak tartja, a jogegységi határozat, valamint az elvi bírósági határozat és elvi bírósági döntés egyéb módon történő közzétételéről is intézkedhet.

(3) Ha a jogegységi tanács a jogegységi határozatot hatályon kívül helyezi, a hatályon kívül helyező határozatot a Magyar Közlönyben közzé kell tenni. A jogegységi határozat a hatályon kívül helyező határozat közzététele időpontjától nem alkalmazható.

(4) Ha a jogegységi tanács a jogegységi határozatot hatályon kívül helyezi, vagy a 32. § (1) bekezdés b) pontja alapján indult jogegységi eljárás alapján meghozott jogegységi határozatával a határozat elvi bírósági határozat-

ként vagy elvi bírósági döntésként való fenntartását megszünteti, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében, a központi honlapon és a Kúria honlapján ezt jelezni kell.”

III.

- [25] Az Alkotmánybíróságnak mindenekelőtt azt kellett vizsgálnia, hogy az alkotmányjogi panasz az érdemi vizsgálat törvényi feltételeinek eleget tesz-e.
- [26] 1. Az indítványozó alkotmányjogi panaszát az Abtv. 26. § (2) bekezdésére és az Abtv. 27. §-ára alapította, ugyanakkor kifejezetten a Kúria Pfv.I.21.711/2017/4. számú ítélete alaptörvény-ellenessége megállapítását és megsemmisítését kérte. Az Alkotmánybíróság ezért az alkotmányjogi panaszt – annak egyértelmű tartalma alapján – az Abtv. 27. §-ára alapítottan előterjesztett indítványnak tekintette.
- [27] 2. Az Alkotmánybíróság erre is figyelemmel vizsgálta, hogy az alkotmányjogi panasz a határozott kérelem törvényi feltételeinek [Abtv. 52. § (1b) bekezdés a)–f) pont] eleget tesz-e.
- [28] 2.1. Az indítványozó az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésével összefüggésben önálló, alkotmányjogilag értékelhető indokolást nem terjesztett elő. Az alkotmányjogi panasz ezért ebben a részében nem felel meg az Abtv. 52. § (1b) bekezdés e) pontjának. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy következetes gyakorlata szerint alkotmányjogilag értékelhető indokolás hiányában az indítvány nem alkalmas érdemi elbírálásra [3075/2016. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [19]; 3231/2016. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [26]].
- [29] 2.2. Az Abtv. 27. §-án alapuló indítványnak – az Abtv. 52. § (1b) bekezdésének f) pontja szerint – kifejezett kérelmet kell tartalmaznia a bírói döntés megsemmisítésére, illetve az Alkotmánybíróság döntésének tartalmára. Az indítványozó a bírói döntés megsemmisítése mellett, kérte a Bszi. 42. §-ának hiányos rendelkezése miatti alaptörvény-ellenesség megállapítását is.
- [30] Az Abtv. 46. § (1) és (2) bekezdése a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapítását nem önálló eljárásként, hanem az Alkotmánybíróság által hatáskörei gyakorlása során alkalmazható jogkövetkezményként szabályozza. Ebből következik, hogy mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapítására irányuló indítvány előterjesztésére nincs jogszabályi lehetőség [3202/2018. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [19]; 3320/2017. (XI. 30.) AB végzés, Indokolás [27], 3009/2012. (VI. 21.) AB határozat, Indokolás [62]]. Ennek következtében az indítványozó ilyen tartalmú indítvány előterjesztésére nem jogosult.
- [31] 3. Az alkotmányjogi panasz az Abtv. 27. §-a alapján az Alaptörvényben biztosított jogok védelmének az eszköze. Az indítványozó által hivatkozott alaptörvényi rendelkezések ugyanakkor részben nem minősülnek Alaptörvényben biztosított jogoknak [Alaptörvény R) cikk, I. cikk (3) bekezdés, 25. cikk (3) bekezdés, 26. cikk (1) bekezdés, 28. cikk], ezért e cikkek vonatkozásában sincs helye érdemi vizsgálat lefolytatásának.
- [32] 4. Az Abtv. 29. §-a az érdemi vizsgálat feltételeként határozza meg, hogy az – egyéb törvényi feltételeknek megfelelő – alkotmányjogi panasz a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességet tartalmazzon vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést vessen fel. E két feltétel alternatív jellegű, így az egyik fennállása önmagában is megalapozza az Alkotmánybíróság érdemi eljárását [pl. 21/2016. (XI. 30.) AB határozat, Indokolás [20], 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [18]]. A feltételek meglétének vizsgálata az Alkotmánybíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.
- [33] 4.1. Az indítványozó álláspontja szerint sérti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés], hogy a Kúria ellentétes jogértelmezést tartalmazó jogegységi határozatai időben egymást követően érvényesülnek, azaz a Kúria a megváltozott tartalmú jogértelmezést visszamenőleges hatállyal alkalmazza, és nem a kereset előterjesztése idején hatályos jogértelmezés alapján dönt a keresetben érvényesített igényről.
- [34] Az Alkotmánybíróság a bírói jogértelmezést jellemzően akkor vonhatja érdemi alkotmányossági felülvizsgálat alá, ha az eljáró bíróság az előtte folyamatban volt, valamely Alaptörvényben biztosított jog szempontjából

- releváns ügynek az alaptörvényi érintettségére tekintet nélkül járt el, vagy az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával {3173/2015. (IX. 23) AB határozat, Indokolás [53]}.
- [35] Az Alkotmánybíróság a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal összefüggésben hangsúlyozza, hogy az „Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése egy processzuális alapjogot tartalmaz, amely elsősorban a bírósági eljárással szemben támasztott eljárási garanciák rendszerét jelenti” {3181/2018. (VI. 8.) AB határozat, Indokolás [42]; 3046/2019. (III. 14.) AB határozat, Indokolás [34]}. Az Alkotmánybíróság azt is kiemeli, hogy nem rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a perorvoslati bíróság jogköréhez tartozó, szakjogi vagy kizárólag törvényértelmezési kérdésben állást foglaljon {3003/2012. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [4]; 3392/2012. (XII. 30.) AB végzés, Indokolás [6]; 3017/2013. (I. 28.) AB végzés, Indokolás [3]; 3028/2014. (II. 17.) AB végzés, Indokolás [12]; 3098/2014. (IV. 11.) AB végzés, Indokolás [28]}.
- [36] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság jellemzően a bírói jogértelmezés állított hibájára alapított alkotmányjogi panaszt – a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal összefüggésben – érdemben nem vizsgálja.
- [37] Az Alkotmánybíróság a jogbiztonság követelményével összefüggésben megállapította ugyanakkor azt is, hogy egy szabályozás felülírása, kitágítása a bíróságok részéről már nem jogértelmezési, hanem *contra legem* jogalkalmazási – tulajdonképpen jogalkotási – tevékenységet jelent, ami felveti a bíróságok törvényeknek való alávetettsége elvének a sérelmét. „A jogállamiság elvéből, követelményéből az is következik, hogy a jogértelmezés nem válhat a jogalkalmazó szerv önkényes, szubjektív döntésének eszközévé. Ellenkező esetben sérülne a jogbiztonság követelménye, a jogalkalmazó szervek döntéseire vonatkozó kiszámíthatósági és előre láthatósági elvárás” {3026/2015. (II. 9.) AB határozat, Indokolás [27]}.
- [38] Az Alkotmánybíróság e megállapításokat irányadónak tekintette a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal összefüggésben, és elismerte, hogy a *contra legem* jogalkalmazás a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog sérelmére vezethet. Ennek megállapításának azonban kivételes esetben lehet helye, és a bírói jogértelmezés kirívó – alapjogi relevanciát elérő – hibája csak akkor merülhet fel, ha a következő – egymást erősítő – feltételek együttes fennállása megállapítható. Egyrészt a bíróság a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog mint eljárásjogi jellegű alapjog egy aspektusát, az indokolási kötelezettséget sértő módon nem indokolja meg, hogy az adott jogkérdésre irányadó, hatályos jogi normákat miért nem alkalmazza. Másrészt, ezzel párhuzamosan, ha a bíróság a jogkérdésre nyilvánvalóan vonatkozó jogi normákat nem veszi figyelembe. Harmadrészt, ha a bíróság döntését egy olyan bírósági joggyakorlatra alapítja, amelynek alapjául szolgáló jogi normákat a jogalkotó új jogi szabályozás elfogadásával és hatálybaléptetésével összefüggésben kifejezetten hatályon kívül helyezett {20/2017. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [29]}.
- [39] Az adott esetben ezek a körülmények nem merülnek fel. A Kúria a támadott döntését részletesen megindokolta, kiemelve, hogy melyek voltak az adott jogkérdésre irányadó normák, és azokat miért az adott értelmezés mellett alkalmazta. A Kúria kifejezetten utalt arra – hivatkozva az Alaptörvény korábban hatályos 25. cikk (3) bekezdésére –, hogy nem volt mérlegelési lehetősége abban a kérdésben, hogy az irányadó anyagi jogi normának a 2/2016 PJE határozaton alapuló értelmezését kellett alapul vennie a jogvita eldöntése során.
- [40] A kifejtettek alapján a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog állított sérelmével összefüggésben nem merül fel a bírói döntés érdemét befolyásoló alaptörvény-ellenesség kételye, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés.
- [41] 4.2. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése után is fenntartotta korábbi értelmezését, mely szerint a jogbiztonság önmagában nem Alaptörvényben biztosított jog, így a B) cikk (1) bekezdésének a sérelmére alkotmányjogi panaszt csak kivételes esetben – a visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás, valamint a felkészülési idő hiánya esetén {3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [14]–[17]; 3322/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [10]; 3323/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [9]; 3324/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [9]; 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [11]; 3314/2017. (XI. 30.) AB határozat, Indokolás [15], [25]} – lehet alapítani.
- [42] Az adott ügyben kétségtelenül megállapítható, hogy a Kúria a jogvitára okot adó eseményt egy olyan értelmezési szabály alapján bírálta el, amely sem a perbeli öröklési szerződés megkötésekor, sem az annak érvénytelenségének megállapítása iránti – 2011. november 11-én benyújtott – kereset benyújtásakor nem volt ismert. A Kúria egy olyan értelmezési szabály alapján hozta meg 2018. június 20-án a jogvitát véglegesen eldöntő ítéletét, amely közel 5 évvel a kereset benyújtását követően jelent meg a 2/2016 PJE határozatban, és ezért azt az indítványozó a keresetének előterjesztésekor nem ismerhette.
- [43] Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az indítványozónak a visszaható hatályú jogalkalmazással összefüggésben kifejtett indokai felvetik a támadott bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség lehető-

ségét, és egyben alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést alapoznak meg a jogegységi határozatokban foglalt jogértelmezés visszaható hatályával kapcsolatban.

- [44] Az Alkotmánybíróság ezért az Ügyrend 31. § (6) bekezdése alapján – a befogadási eljárás lefolytatása nélkül – az alkotmányjogi panaszt érdemben vizsgálta.

IV.

- [45] Az alkotmányjogi panasz nem megalapozott.
- [46] 1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt áttekintette a jogegységi határozat alapvető jogi jellegét, és az adott ügy szempontjából releváns sajátosságait.
- [47] Az Alaptörvény az általános igazságszolgáltatási tevékenységen túl különleges bírói feladatokat ró a legfőbb bírói fórumra: a Kúria feladata a jogalkalmazás egységének biztosítása, amelynek keretében – egyéb eszközök [Bsz. 25. § (1) bekezdés] mellett – a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. A jogegységi határozatnak a jogalkalmazás egységét biztosító többi eszköztől megkülönböztető jegye, és egyben jellegadó vonása, hogy a bíróságokra kötelező [Alaptörvény 25. cikk (2)–(3) bekezdés, Bsz. 42. § (1) bekezdés]. Emellett ugyanakkor a Bsz. kifejezetten úgy rendelkezik, hogy – ha törvény kivételt nem tesz – a jogegységi határozatnak a felekre kiterjedő hatálya nincs (Bsz. 41. §).
- [48] Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy „[a]z Alaptörvény tehát az esetjogon alapuló joggyakorlat-egységesítés európai hagyományai mellett magyar jogtörténeti hagyományként intézményesíti a jogegységi határozatot mint a Kúria és a Közigazgatási Felsőbíróság joggyakorlatot egységesítő/irányító szerepét megtestesítő koordináló instrumentumot” {3069/2019. (IV. 10.) AB határozat, Indokolás [26]}.
- [49] Az Alkotmánybíróság kiemelte azt is, hogy „[a] jogegységi határozat az Alaptörvény – és a Bsz. – értelmében kötelező a bíróságokra. A jogegységi határozat rendelkező része – és az ahhoz tartozó logikai érvrendszer – ugyanis olyan, az eljárás tárgyául szolgáló, vagy azzal szorosan összefüggő elvi kérdésekben fogalmaz meg iránymutatásokat, amelyek megtartása révén garantálható az adott jogkérdés azonos megítélése minden bíróságon” {3069/2019. (IV. 10.) AB határozat, Indokolás [32]}.
- [50] Az Alkotmánybíróság értelmezésében „[a] jogegységi határozat tehát a bírói jogértelmezésre kiható erőteljes, direkt és hatékony jogintézmény, amely természeténél fogva végső fokon a törvény előtti egyenlőség érvényesülésének a szolgálatában áll. A jogegységi határozat Alaptörvényen alapuló, minden bíróságra kiterjedő és kikényszeríthető kötelező jellege – amely egyebekben túlmutat az egyedi bírói döntések Bsz. 6. §-a szerinti kötelező karakterén – teszi a jogegységi határozatot *quasi* normává, másképpen megfogalmazva »intern normává«” {3069/2019. (IV. 10.) AB határozat, Indokolás [33]}. Az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy „[a] jogegységi határozat sajátossága egyebek mellett abból fakad, hogy annak forrása a legfőbb bírósági szerv, a Kúria; másrészt abból, hogy címezettjei a bíróságok, amelyek számára az intern norma a rendelkező részében és az ahhoz tartozó logikai érvrendszerében kötelező” {3114/2017. (V. 22.) AB végzés, Indokolás [13]}.
- [51] 2. Az indítványozó álláspontja szerint a jogbiztonságot érintő kérdés, hogy egy jogszabály, illetve a jogszabálynak nem minősülő, de hasonló hatású jogegységi határozat visszamenőlegesen érvényesülő rendelkezést tartalmazhat-e. Az Alkotmánybíróság ezért áttekintette a visszamenőleges hatályú jogalkotás és jogalkalmazás alkotmányos szempontból releváns összefüggéseit.
- [52] 2.1. Az Alkotmánybíróság a visszaható hatályú jogalkalmazással összefüggésben is irányadónak tekinti azt a jogalkotással szemben megfogalmazott követelményt, hogy „[e]gy alkotmányos demokráciában a polgárok szabadságának részét képezi, hogy cselekvéseiket csak az általuk előzetesen megismerhető, a jogalkotás formalizált szabályainak betartásával alkotott szabályok korlátozhatják” {8/2005. (III. 31.) AB határozat, ABH 2005, 102, 104.; erről még: 34/1991. (VI. 15.) AB határozat, ABH 1991, 170.; 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [71]}.
- [53] Az Alkotmánybíróság a visszaható hatály tilalmával kapcsolatos gyakorlatát megerősítette az 1/2016. (I. 29.) AB határozatában, hangsúlyozva: az Alkotmánybíróság esetről esetre vizsgálja meg, hogy megvalósult-e a jogbiztonság sérelme. Ennek oka egyrészt, hogy a visszaható hatály tilalma nem abszolút, másrészt, hogy „az érintett, Alkotmánybíróság által vizsgált jogviszonyok szükségképpen nagyon is különbözőek – közjogi vagy magánjogi vetületűek, már teljesebbébe mentek vagy hosszú távúak, tartósak stb. – lehetnek” {1/2016. (I. 29.) AB határozat, Indokolás [56]}.

- [54] Az Alkotmánybíróság a fentiek mellett rámutatott arra is, hogy „[a]z *ad malam partem* visszaható hatály tilalma elsősorban a normaalkotással szemben megfogalmazott elvárás, hiszen a »jogbiztonság elvéből vezethető le a visszaható hatályú jogalkotás tilalma is, amelynek magját a jogalkotási törvényben is megfogalmazott tilalom adja, miszerint a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé« {30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [106]}.” Ugyanakkor a visszaható hatály tilalma a jogalkalmazás alaptörvény-ellenességét is megalapozhatja, mégpedig akkor, ha „a jogvitára okot adó eseménykor még nem létező – vagy nem hatályos – előírás alapján bírálnak el egy ügyet. Önmagában azonban a jogvitáknak az irányadó jogszabályi rendelkezések alapján történő eldöntése – akkor is, ha a bíróság esetleg tévesen értelmezte az alkalmazott előírást – a visszaható hatály Alaptörvényből levezetett tilalmával nem hozható összefüggésbe” {3051/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [15]–[16]}.
- [55] 2.2. A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában a visszaható hatály tilalma nem csak a jogalkotással összefüggésben, hanem a jogalkalmazással kapcsolatban is felvetheti a jogbiztonság sérelmének lehetőségét. A visszaható hatályú jogalkotás tilalmával kapcsolatban megfogalmazott alkotmányos követelmények ezért a visszaható hatályú jogalkalmazás körében is irányadók. Ezzel összefüggésben ugyanakkor nem hagyhatók figyelmen kívül a következő szempontok.
- [56] Nehezíti a bírói jogalkalmazás visszaható hatályának alkotmányossági vizsgálatát, hogy a jogalkalmazás szükségképpen visszaható hatályú. Következésképpen önmagában az a tény, hogy a jogalkalmazás visszaható hatállyal rendelkezik az egyes jogvitákról, csak kirívó esetekben veheti fel a jogbiztonság – alaptörvény-ellenességet megalapozó – sérelmét.
- [57] Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos gyakorlata szerint a jogalkalmazás visszaható hatályának az alaptörvény-ellenességét az alapozhatja meg, ha a jogalkalmazó a jogvitára okot adó eseménykor még nem létező – vagy nem hatályos – előírás alapján bírálta el az előtte folyamatban volt ügyet {3051/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [15]–[16]}. Ez esetben, tehát lényegében arról van szó, hogy a jogalkalmazó olyan jogi normát alkalmazott az ügyben, amelyet nem vehetett volna figyelembe, és az értelmezett norma személyi hatálya alá tartozó jogalanyok – a jogvitára okot adó eseménykor – nem igazíthatták cselekményeiket ahhoz a jogértelmezéshez, amely alapján a jogalkalmazó a jogvitát elbírálta.
- [58] 2.3. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor jellemzően tartózkodik attól, hogy a bíróságok jogértelmezését érdemi vizsgálat alá vonja, és ezzel összefüggésben a bírói döntés visszaható hatályának következményeit az érintett jogalanyok szempontjából értékeli. Más a helyzet ugyanakkor a jogegységi határozatokkal összefüggésben.
- [59] Az Alkotmánybíróság jogegységi határozatokhoz fűződő viszonyát máig meghatározó 42/2005. (XI. 14.) AB határozatában is kifejezetten a jogegységi határozat normativitására alapította felülvizsgálati jogkörét. Érvélese szerint a jogegységi határozatok feletti alkotmányossági kontroll révén vált teljessé az absztrakt utólagos norma-kontroll hatáskörének tárgyi oldala, amellyel kiteljesedett az Alkotmánybíróság alkotmányos – ma már alaptörvényi – rendeltetése (ABH 2005, 504, 512–514.). Ezt a „kiértelmezett” hatáskört emelte a törvényhozó az Abtv. 37. § (2) bekezdésében sarkalatos törvényi szintre {3069/2019. (IV. 10.) AB határozat, Indokolás [33]}. Ennek következtében a jogegységi határozatokkal összefüggésben felmerülhet a bírói jogértelmezés érdemi alkotmányossági vizsgálatának szükségége.
- [60] Az Alkotmánybíróság a jogegységi határozatban foglalt értelmezést, és annak állított visszaható hatályát vizsgálta a 2/2014. PJE határozattal összefüggésben. Ennek keretében pedig rámutatott, hogy egy polgári jogi szerződés érvénytelenségének a megállapítása mindig szükségszerűen visszahat a szerződéskötés időpontjára. Az érvénytelenség immanens tartalmi eleme ugyanis az, hogy a szerződés vagy annak egy része már a szerződés megkötésének időpontjában valamilyen jogi hibában szenved. Az érvénytelenség tehát egy olyan speciális polgári jogi szankció, mely nem válhat el a szerződés létrejöttének időpontjától, annak keletkezéséig szükségszerűen visszahat. Emiatt tehát a vizsgált norma nem a közjogi értelemben vett visszaható hatályú jogalkotás sérelmét valósítja meg, hanem az érvénytelenség jogintézményének lényegéből fakadó szükségszerű következményeket alkalmazza {34/2014. (IX. 14.) AB határozat, Indokolás [95]–[102]; 11/2015. (V. 14.) AB határozat, Indokolás [15]–[17]}.
- [61] 3. A fentiekben bemutatott szempontok alapján az adott ügyben a következőket állapította meg az Alkotmánybíróság.
- [62] Mindenekelőtt hangsúlyozza az Alkotmánybíróság, hogy az indítványozó alkotmányjogi panaszában nem a jogegységi határozatokban foglalt jogértelmezést kifogásolta, hanem azt, hogy a megváltozott tartalmú jogér-

telmezés következtében vált a keresetében érvényesített igény megalapozatlanná. Alkotmányjogi panaszában ezért a Kúriának az eljárást véglegesen lezáró döntését támadta. Az Alkotmánybíróság emellett utal arra is, hogy akkor, amikor az indítványozó hivatkozása szerint a keresetét benyújtotta (2011. november 11.) sem a 3/2013. PJE határozat, sem a 2/2016. PJE határozat nem volt hatályban, vagyis az indítványozó egyik jogegységi határozatra sem alapíthatta a keresetét.

- [63] Az eljárt bíróságok a keresetben érvényesített igény alapjául szolgáló öröklési jogi jogviszony (öröklési szerződés) állított érvénytelenségének a kérdését vizsgálták. A jelen ügyben ezért – figyelemmel a 34/2014. (IX. 14.) AB határozat fentiekben hivatkozott megállapításaira – az kétségtelenül megállapítható, hogy a jogegységi határozatban foglalt jogértelmezés – amely jogértelmezéstől az adott ügyben eljárt bíróságok a jogegységi határozat kötelező jellege folytán nem térhettek el –, nem a közjogi értelemben vett visszaható hatályú jogalkotás sérelmét valósítja meg, hanem az érvénytelenség jogintézményének lényegéből fakadó szükségszerű következményeket alkalmazza. Az érvénytelenség ugyanis – az Alkotmánybíróság értelmezésében – olyan speciális polgári jogi szankció, amely nem válhat el a szerződés létrejöttének időpontjától, vagyis annak keletkezéséig szükségszerűen visszahat.
- [64] Ebben az esetben ugyanakkor a visszaható hatályú jogalkalmazás vizsgálatának kérdése más vonatkozásban is felmerül. Az adott ügy speciális jellege ugyanis abból fakad, hogy az ügyben az eljárt bíróságoknak az érvénytelenség kérdésének vizsgálata során irányadó normának [régii Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pont] az adott eljárásan belül kellett eltérő értelmezését alapul venni.
- [65] A Kúria ugyanis a Pfv.I.21.383/2014/4. számú hatályon helyező végzésében a megismételt eljárásban eljáró bíróságok számára a 3/2012. PJE határozat alapján jelölte ki a régi Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjának értelmezési keretét, és az abból fakadó bizonyítási eljárás irányát. A megismételt eljárásban tehát az eljárt bíróságok elvileg nem térhettek volna el a Kúria hatályon kívül helyező végzésében foglalt iránymutatástól, és az abban foglalt értelmezési szempontoktól.
- [66] A megismételt eljárás alatt azonban a Kúria Polgári Kollégiuma a 3/2012. PJE határozatot hatályon kívül helyezte és elfogadta a 2/2016. PJE határozatot, amely 2016. október 11. napján a Magyar Közlönyben közzétételre került. Erre tekintettel nem hagyhatók figyelmen kívül a következő szempontok.
- [67] Az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdése alapján a Kúria által hozott jogegységi határozat a rendes bíróságokra kötelező. A Bszi. 42. § (1) bekezdés második mondata alapján a jogegységi határozat a bíróságokra a Magyar Közlönyben történő közzététel időpontjától kötelező. Megállapítható ezért, hogy a megismételt eljárásban eljáró bíróságoknak – így a Kúria eljáró tanácsának – sem volt mérlegelési lehetősége abban a kérdésben, hogy a 2016. október 11. napján közzétett 2/2016. PJE határozatot az adott ügyben alkalmazza-e, vagy sem. Az Alaptörvény és a Bszi. hivatkozott rendelkezései mérlegelést nem engedő módon írják elő, hogy a jogegységi határozatban foglalt jogértelmezést a bíróságoknak kötelezően alkalmazniuk kell.
- [68] A fentiekben kifejtettekre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmányjogi panasszal támadott bírói döntés nem sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, ezért az alkotmányjogi panaszt elutasította.

Budapest, 2019. május 23.

Dr. Horváth Attila s. k.,
tanácsvezető alkotmánybíró

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: IV/1606/2018.

